EROTIC *BILDUNGSROMAN*, IN FĂNUȘ NEAGU'S SHORT STORIES

Ana Maria Olaru (Ticu)

PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The aim of the present paper is to demonstrate the erotic development of a series of characters in Fanuș Neagu's literary prose by using both literary analysis and textual interpretation. The subjects of this paper were the illustration of the fulfilled eros and that of the individual evolution of the literary characters by observing the emotional implications of the protagonists in three short stories. We have also analysed the idea of consolidating the bildungsroman literary genre as a result of the emotional metamorphosis experienced by those characters facing the erotic type of challenge in the following short stories: „Drăgaica", „Zeul ploii" and „Udma".

Keywords: Fănuș Neagu, bildungsroman, evolution, eros, character

Deși evoluția individuală este, în principiu, de natură interioară și poate fi constatată cel mai bine în raport cu „sinele" anterior, neinițiat, într-un stadiu primar, considerăm că în scrierile lui Fănuș Neagu identificăm și personaje care evoluează prin interacțiune cu ceilalți. În cele ce urmează vom încerca să demonstrăm faptul că individul poate fi subiectul unei deveniri în raport cu alteritatea, un „altul" cu care interacționează în mod deosebit.

Analizând în textele lui Fănuș Neagu „cupluri" ce ar putea confirma sau infirma ipoteza evoluției unui membru prin celălalt, am constatat o frecvență și o intensitate mai mare a legăturilor de ordin erotic, ce catalizează evoluția personajelor, tangența iubirii fiind esențială în realizarea, declanșarea sau constatarea unei astfel de transformări. Mai există și altfel de legături ce pot argumenta fenomenul evoluției, cum ar fi cele prietenești (în *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*), cele familiale (în *Echipa de zgomote*) sau cele politice (în *Scaunul singurătății*). Vom alege să le prezentăm doar pe cele erotice, găsindu-le mai concludente din punctul de vedere al abordării propuse, cunoscând mai multe aspecte și etape de realizare. Putem, astfel, să considerăm „inițierea prin celălalt" ca fiind o ilustrare a *bildungsromanului* erotic, sub emblema căruia dorim să grupăm perechile de personaje ce îl justifică. Observând evoluția ca efect al inițierii erotice, am constatat faptul că aceasta se produce în diferite stadii și sub diferite modele individualizate. Vom putea observa, așadar, un *bildungsroman* erotic împlinit, altul întrerupt, dar și un *bildungsroman* erotic ratat.

Erosul împlinit este cel care oferă o perspectivă detașată emoțional asupra evoluției personajelor, astfel atenția noastră se va îndrepta spre trei proze, care ilustrează împlinirea prin iubire, care duce, inerent, la o evoluție spirituală a indivizilor. Nuvela *Drăgaica,* din volumul *Cantonul părăsit*, subintitulată „farsă pe un motiv țărănesc", reprezintă ilustrarea unui eros împlinit, nu printr-un firesc al sentimentelor, de fapt, nu printr-o asumare independentă a lor, putând considera farsa drept un mijloc de realizare forțată a erosului. Subiectul dezvăluie o intenție erotică a lui Sava Pelin, vicepreședintele gospodăriei din Lacoviște, care „era în vorbă" de doi ani cu Tanța Burcii. În contextul pregătirii roții în care aveau să se distreze tinerii cu ocazia sărbătorii de Drăgaică, află de la oameni că tatăl său urma să se căsătorească cu Burca, mama Tanței, pe care el o plăcea, dar pe care amâna să o ceară în căsătorie. Substratul etnofolcloric este valorificat prin redarea obiceiurilor de Drăgaică, în special dansul fetelor și al băieților, care desemna perechea ce se va căsători în vară. Constatăm faptul că inițierea erotică era făcută, însă nu pe deplin, cei doi tineri amânând oficializarea iubirii din motive mai mult sau mai puțin obiective, însă nu convingătoare pentru tatăl lui Sava și pentru ceilalți din sat. Tânărul, intrigat de planurile îndrăznețe ale tatălui de a-i transforma iubita într-o soră, pune la cale, împreună cu tinerii din sat, ca Tanța să fie cea care va conduce dansul fetelor, pentru a-l lua pe el de mână, fiind astfel obligați să grăbească nunta și să anuleze planurile căsătoriei dintre părinți. Impulsul nu este unul exclusiv erotic, este unul motivat și de orgoliu. Aceasta constituie, considerăm noi, o probă esențială în devenirea erotică, determinarea și înverșunarea personajului fiind trepte de accedere la un nivel superior al sentimentului. Finalul ne demonstrează caracterul de bildungsroman erotic forțat al prozei. Se dezvăluie farsa pusă la cale de tatăl lui Sava, care, pentru a grăbi căsătoria fiului său, răspândise vestea falsă a căsătoriei cu Burca, făcând-o chiar și pe femeie să creadă acest lucru. Recunoaște intenția bună, care îi anulează mijloacele mai puțin oneste de îndeplinire a planului, un plan care nu prea îl menajează fiu.

Florea Pelin este, așadar, regizorul acestei evoluții erotice, împlinirea iubirii prin căsătorie, așa cum este văzută ea în satul brăilean tradițional, fiind, de fapt, finalizarea acestui proces gradual. Conjunctura plusează la nivelul transformării complete a individului, prin stimularea aspectului volitiv și acțional al acestuia, Sava devenind mai hotărât și mai activ ca bărbat, ca individ. Se disting, astfel, ecouri ale celor două „euri" ale individului, cel material și cel spiritual, care, în cazul de față, sunt convergente. Sava Pelin, deși nu pare o ființă filosofică, este silit de situație să-și sincronizeze simțurile cu principiile materiale ale lumii în care trăiește, rezultatul fiind, deși forțat, unul pozitiv pentru individ și pentru societatea care îl constrânge normativ, chiar dacă aceste legi nescrise tradiționale pot părea, dintr-o anumită perspectivă, perimate. Evoluția este, în acest caz, nu doar impusă, ci și catalizată de contextul social, structura anatomo-psihică a individului trebuind să se adapteze unor principii comunitare, ce-i formează existența, dar și firea. Vorbele lui Florea Pelin, aflate la limita dintre sentință universal-valabilă și sfat părintesc, arată contribuția inerentă a comunității în formarea individului: *„Trenul, măi băiete, dacă ești motolog, nu stă să te-aștepte"*[1]. Constatăm, așadar, că se impune și o (pre)dispoziție spre evoluție personală, care ar trebui valorificată la momentul oportun, pentru a nu fi ratată nicio șansă. Dacă tânărul nu ar fi

[1] Fănuș Neagu, *Drăgaica*, în vol. *Somnul de la amiază,* ed. cit, p. 33.

simțit nevoia și confortul unei împliniri erotice, cu siguranță traseul său evolutiv ar fi fost altul. Este un caz fericit al suprapunerii voinței individuale cu cea colectivă, ceea ce încadrează acest bildungsroman în cadrul erosului împlinit.

Tot împlinit în plan erotic și evoluat spiritual pare a fi și Bătrânul din nuvela *Zeul ploii*. Finalul narațiunii ne arată însă faptul că evoluția lui nu coincide cu împlinirea. Pe plan social se poate constata o realizare a cuplului, fericită mai ales din perspectiva bătrânului căsătorit cu o țigancă tânără, pătimașă, o „hăitușcă". Durerea pe care o resimte și este nevoit să și-o reprime îl transformă pe bărbat într-un personaj evoluat erotic, dacă luăm în calcul ideea de purificare a sufletului prin suferință cauzată de iubire. Fundamentală, credem noi, în devenirea personajului, este interpretarea mitică, în text existând indicii spre o similaritate simbolică. Substratul mitic justifică acțiunile, dar mai ales atitudinile personajelor. Bătrânul, ajuns subiect de ironie pentru soția sa, care-l îmbracă cu cămașa amantului, este imaginea unei identificări cu zeul. În această situație, identificarea este nominală, dar prin translație. Fratele său, Anton, mort de tânăr, este cel care fusese numit „zeul ploii" de învățătoarea care îl iubea. Acum, posibilitatea de a ghici vremea ar fi trebuit să se fi transferat pe linie de identitate genetică asupra Bătrânului. Eșuând adesea cu pronosticurile, pierde încrederea comunității în capacitatea sa divinatorie, așa că, atunci când vede la uscat o cămașă, care bănuia că i-ar fi aparținut fratelui, se îmbracă cu ea, fără a riposta, sperând în recuperarea puterilor magice. Fără îndoială, Bătrânul devine un Hercule, iar tânăra țigancă Tulpina, o Deianiră cu vădite intenții umilitoare la adresa soțului său. Fănuș Neagu conturează acest personaj mitic prin notația explicită: „*Cămașa-l ustura. Parcă era plină de răni care se lipeau pe el*"[2]. Acum, crezându-se îmbrăcat cu cămașa fratelui, are certitudinea reușitei oraculare, însă va fi doar o victimă interiorizată. Mitul suferă modificări datorită resemnării dureroase în cadrul situației erotice create. Nessus este lipoveanul Andrei Bucur (nume simbolic pentru ceea ce va constitui în antiteză pentru Bătrân), un personaj absent, dar care își definește bine parcursul de tulburător al apelor conjugale. Tovarășii lor de lucru aveau cunoștință despre existența triunghiului conjugal, dar dezvăluie adevărul soțului încornorat, abia atunci când situația devenise destul de jenantă. Retras, Bătrânul este îndemnat să îndure în gând, el putându-și asuma posibilitatea adulterului înainte de căsătorie, datorită diferenței de vârstă dintre el și „hăitușcă".

Cu toate acestea, considerăm că realizarea materială a căsătoriei nu echilibrează derapajul etic, existând ideea de eros împlinit, dar evoluția personajului conturându-se mai ales sub aspect eroic, susținută fiind de argumentul autenticității mitice. Bătrânul, deși umilit, se plasează din punct de vedere spiritual deasupra tovarășilor săi zeflemitori, deoarece suferința îi conferă o aură de superioritate, erosul cunoscând, în acest caz, o ipostază sacrificială.

Ca o completare a profilului erotic pe care mai sus l-am conturat, supunem atenției o altă ipostază a erosului, împlinit, de această dată, prin recurgere la șantaj. Un astfel de caz întâlnim în povestirea *Udma*, cu care debutează volumul *Pierdut în Balcania*. Subiectul pare a fi din aceeași categorie a farsei populare, la fel ca în *Drăgaica*, însă aspectul tragic al violului,comis de trei tineri, contrabalansează moral acțiunea.

[2]Fănuș Neagu, *Zeul ploii*, în vol. *Zeul ploii*, Chișinău, Editura Litera, 1997, p. 137.

Gherghina, fiica Martei Racovițeanca, victimă a unui viol în grup, cade la învoială cu familiile celor trei atacatori: unul dintre băieți trebuie să se căsătorească cu ea, fiecare din ceilalți doi rămânând să-i plătească zece mii de lei. Tânăra îl alege pe Alexandru Volaret de soț și se supără când acesta, din gelozie, îl vorbește de rău pe ofițerul la care slujise înainte și pe care știa că fata încă îl iubea. Cu o zi înainte de nuntă îl atâță trupește cu viclenie, făcându-l să recunoască un secret familial, acela că aveau acasă trei mii de pâini înmuiate în motorină, pe care le foloseau drept combustibil pentru sere, o faptă condamnabilă într-o vreme a crizei de pâine. Situația dată se schimbă atunci când vin ceilalți vinovați să-și achite datoria. Gherghina, după ce ia banii lui Petruș Lepădatu și șapte mii din cele zece, pe care le aduce Luca Pitulac, anunță că s-a răzgândit și că îl alege de soț pe Luca. Robe Volaret, tatăl lui Alexandru, revoltat, este șantajat să accepte situația, fiind folosit secretul celor trei mii de pâini.

Aspectul care ne interesează în contextul de față este ideea de evoluție personală condiționată erotic. Astfel, considerăm că Gherghina, personajul cheie al narațiunii, este un exemplu ideal de forță vitală și de energie erotică ce evoluează și se adaptează oricărei situații, folosind-o în interes propriu. Nu ne uimește absența suferinței fetei în urma violului, sugerându-se în text aventurile anterioare ale acesteia. Ea capătă, astfel, imaginea unei nimfe, chiar episodul ademenirii fizice a lui Alexandru și detaliile erosului carnal (deloc necunoscut fetei) întărind ideea unei experiențe erotice. Momentul plin de erotism are valențe complexe, urmărind psihologia feminină anticipativă și caracterul disimulant al Gherghinei. Totuși, faptul că reușește să joace pe degete atâția bărbați și să-i transforme pe cei trei agresori în victime (chiar se îndrăgostesc de ea), folosindu-și, abil, mintea și trupul, o face, cu siguranță, o reprezentantă a *bildungsromanului* erotic. Ea este prezentată în antiteză cu Bătrânul din *Zeul ploii* și cu Sava Pelin din *Drăgaica*. Dacă pentru celelalte personaje sentimentele defineau ființa, în cazul Gherghinei, latura noetică (despre care aminteam mai sus) primează, ea ignorându-și fățiș simțirea. Înțelegerea pecuniară dovedește mercantilismul speculativ al fetei, justificat și de replica trivială din final, adresată lui Alexandru: *„E scumpă carnea de curvă-n ziua de azi, Alexandre”*[3]. Pare că femeia se autodefinește într-o manieră realistă, dar putem corobora acest aspect cu modalitatea indirectă a caracterizării prin nume, ea fiind alintată, de ofițerul de care se îndrăgostise, Udma, apelativul semnificând *„valul dintâi al primăverii care umflă râurile”*[4]. Corespondența simbolică demonstrează pozitivarea demonismului de sorginte faustică, ce o caracterizează. În favoarea acestei idei, putem aduce și argumentul genetic, menționându-se în nuvelă faptul că Gherghina era nepoata unui atipic hoț de cai, care, *„atunci când fura cai de la un preot, îi ținea o săptămână cu crucea la gât”*[5].Energiile existente în sângele ei sunt puse în mișcare atunci când situația o impune, păstrând o doză de mister și de bizar în tot ceea ce face. Considerăm că anumite elemente din text motivează o atitudine a personajului, condamnabilă din punct de vedere moral și ne întăresc ideea *bildungsromanului* erotic. Astfel, putem deduce, fără prea mult efort, faptul că femeia, deși inițiată erotic și imunizată sufletește (dovadă a lipsei traumei după viol), este totuși tributară unor reminiscențe sentimentale, ea recunoscând că încă îl iubește pe ofițer. Strategia pusă la cale poate fi interpretată fie ca un

[3]Fănuș Neagu, *Udma*, în vol. *Pierdut în Balcania*, București, Editura Sport-Turism, 1982, p. 25.
[4]*Ibidem*, p. 17.
[5]*Ibidem*, p. 18.

mecanism de autoapărare, fie ca o posibilitate de mascare a unor eventuale escapade adulterine, fără a fi constrânsă social. Nunta, pentru ea, nu înseamnă împlinire erotică, ci doar un *frame*, un cadru de realizare a strategiei sale. Acest lucru îl constată și Viorel Coman în analiza pe care o face povestirii, admițând faptul că „Nunta devine doar un eveniment de fundal, ales de Gherghina ca fiind cel mai bun moment al răzbunării”[6]. Odată împlinit actul vindicativ, ea dă semne de sensibilitate, plângând „ca o mireasă”, leacul sugerat de mamă fiind un descântec, de fapt o înșiruire de nume de femei din familie, despre care, pe parcursul nuvelei, aflăm că au eșuat în plan erotic. Șirul se încheie cu numele ei de alint, ceea ce o situează într-un lanț mitic al blestemului, pe care și-l asumă lucid, cel puțin formal. În consecință, îl alege pe cel mai slab dintre pretendenți, atunci când vede că Alexandru, ales inițial, amenință, chiar la nivel ipotetic, un derapaj al viitoarei soții. Face astfel dovada unei evoluții individuale, erosul bivalent (spiritual și material) fiind speculat eficient. Este un caz rar al parcurgerii unei inițieri sentimentale, fără a experimenta obișnuitul conflict între minte și inimă. Oarecum paradoxal sau cel puțin neobișnuit, mintea slujește inimii.

Am demonstrat, astfel, că atât Sava Pelin, cât și Bătrânul sau Gherghina conturează profilul unor evoluții certe în plan erotic, bineînțeles, fiecare particularizându-și experiența potrivit structurii interioare, dar și potrivit contextelor în care sunt siliți să trăiască. Putem afirma, în urma argumentelor prezentate, că erosul pe care aceste personaje îl experimentează este unul împlinit, deși împlinirea cunoaște diferite stadii și aspecte, pentru fiecare dintre ele. Chiar dacă această împlinire nu înseamnă întotdeauna fericire, prin adaptare, resemnare sau viclenie, indivizii au reușit nu doar să reziste, ci și să evolueze.

Bibliografie

- BATTAGLIA, Salvatore, *Mitografia personajului*, traducere de Alexandru George, București, Editura Univers, 1976.
- COMAN,Viorel, *Fănuș Neagu: Povestirile magice*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2011.
- NEAGU, Fănuș, *Pierdut în Balcania*, București, Editura Sport-Turism, 1982.
- NEAGU, Fănuș, *Somul de la amiază*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1960.
- NEAGU, Fănuș, *Zeul ploii*, Chișinău, Editura Litera, 1997.
- TAINE, Hippolyte, *Studii literare*, traducere și note de Any Florea și Virgil Florea, cap. „Marile personaje”, București, Editura Minerva, 1983.

[6]Viorel Coman, *Fănuș Neagu: Povestirile magice*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2011, p. 200